

9. Филлмор Ч. Фреймы и семантика понимания / Ч. Филлмор // Новое в зарубежной лингвистике. Выпуск XXIII. Когнитивные аспекты языка. – М. : Прогресс, 1988. – С. 52–93.
10. Crystal David. English as a global language / Crystal David. – Cambridge : Cambridge University Press, 2007. – 229 p.
11. The Futurist. Can minority languages be saved? Globalization vs. Culture by Eric Garland, July-August 2006 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.omniglot.com/language/articles/minority_languages.pdf.
12. UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages // Language Vitality and Endangerment: Document submitted to the International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages. Paris, 10–12 March, 2003. – 25 p.
13. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization // Globalization and Languages: Bulding on Our Rich Heritage : International Conference. – United Nations University, 2008. – 290 p.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.

УДК 811'37

Я. В. Остапчук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Вербальна реалізація концепту FAITH/BELIEF/TRUST у сучасній англійській мові

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
ПНУ ім. Василя Стефаника*

У статті зроблено спробу окреслити сукупність мовних засобів, що номінують концепт FAITH/BELIEF/TRUST у сучасній англійській мові, та виявити основні когнітивні ознаки, що його формують.

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, концепт, номінативне поле, когнітивна ознака.

Остапчук Я. В. Вербальная реализация концепта FAITH/BELIEF/TRUST в современном английском языке. В статье осуществляется попытка отобразить совокупность языковых средств, которые номинируют концепт FAITH/BELIEF/TRUST в современном английском языке, и установит основные когнитивные признаки, формирующие концепт.

Ключевые слова: когнитивная лингвистика, концепт, номинативное поле, когнитивный признак.

Ostapchuk Y. V. Verbal Realization of the Concept FAITH/BELIEF/TRUST in Modern English. The article presents an attempt to describe the complex of language units which nominate the concept FAITH/BELIEF/TRUST in modern English and to indicate the basic cognitive characteristics forming this concept.

Key words: cognitive linguistics, concept, nominative field, cognitive characteristics.

Постановка наукової проблеми та її значення. Одним із ключових завдань когнітивної лінгвістики є аналіз концептів – одиниць свідомості, інформаційної структури і мови, що відображають людський досвід. Наше дослідження зумовлено необхідністю вивчення мови в аспекті взаємодії з культурою та ментальністю і дасть змогу відтворити специфіку мислення та світосприймання певної лінгвоетнічної спільноти.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Теоретичною базою та методологічною основою лінгвістичних досліджень є положення сучасної філософії мови, що визначають принципи концептуалізації дійсності, об'єм та межі лінгвістичної онтології, постулати когнітивної лінгвістики, у межах якої мову розглядають як механізм та інструмент смислотворення й репрезентації уявлень і знань людини про світ. Вітчизняні та зарубіжні представники когнітивної парадигми лінгвістичного дослідження Р. Джакендофф, Дж. Лакофф, Р. Ленекер, О. С. Кубрякова, С. А. Жаботинська, В. І. Кононенко, О. А. Селіванова, Ч. Філмор, Т. А. ван Дейк та ін. ставлять мету виявити ментальні структури, що існують у свідомості носіїв мови та репрезентовані відповідними мовними знаками. Виді-

лення структур ментального простору (концептів, гештальтів, фреймів, сценаріїв, блоків, скриптів, планів, схем тощо) зумовлює перспективи дослідження не лише окремих мовних одиниць, а й корпуси лексики.

Складність та багатовимірність поняття *концепт* зумовлює різноманітність підходів до його вивчення. Так, його розглядають у *лінгвокогнітивній* (О. С. Кубрякова, В. В. Красних), *психолінгвістичній* (А. А. Залевська, М. А. Красавський), *лінгвокультурній* (Ю. С. Степанов, В. І. Карасик) та *лінгвістичній* (Л. О. Чернейко, Т. В. Матвеева) парадигмі. На нашу думку, концепт визначається як смислова ідеалізована форма, константа, що інтегрує різні види знання, одиниця свідомості, що відображає людський досвід, «оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), усієї картини світу, відображеної в людській психіці» [4, 90], тобто концепт – це своєрідний складник мисленнєвої діяльності.

Визначаючи концепт як ментальну одиницю свідомості, що виконує роль посередника між власне лінгвістичною та екстралінгвістичною інформацією, концептуальний аналіз передбачає узагальнення досягнень лінгвістики, культурології, когнітології, ентології тощо. З-поміж методик та підходів у дослідженні концептів переважають такі методики, як виявлення семного складу ключового слова; аналіз лексичних парадигм різного об'єму і типу, що вербалізують концепт (синонімічного ряду ключового слова, лексико-семантичного, лексико-фразеологічного, асоціативно-семантичного поля, дериваційного поля ключового слова, смислового наповнення паремій та афоризмів, лексичної сполучуваності слів-репрезентантів концепту на матеріалі художніх і публіцистичних текстів) [5, 272]; дослідження словникових дефініцій; з'ясування етимології, визначення семантичної структури та можливостей її розширення у текстах різної стильової та жанрової належності; виявлення словотвірних потенцій слова; вивчення способів входження слова до фразеологічних одиниць; з'ясування синтагматичних зв'язків, тобто сполучуваності з іншими компонентами речення.

Концептуальний аналіз співвідноситься з семантичним, оскільки «полягає у фіксації та тлумаченні найбільш частотних семантичних сполучень, що містять інформацію, релевантну для семантичного опису імен» [10, 3]. З іншого боку, як зауважує В. І. Кононенко, аналіз концептів на семантичному рівні суттєво відрізняється від власне семантичного. Семантичний підхід передбачає встановлення набору значень слова у його взаємодії з іншими словами, тоді як мета когнітивного підходу – виділення смислу, що включає часом доволі широкі знання. Концептуальний аналіз полягає й у вивченні когнітивних категорій – предикатності, означуваності, процесуальності, тобто врахуванні субстантивних, ад'єктивних і дієслівних позначень у їх взаємодії [2, 114].

Метою концептуального аналізу є моделювання концепту та встановлення його зв'язків з іншими концептами, не лише через опис смислів кожного окремого слова, але й завдяки визначенню специфіки цілого концептуального поля й логічних відношень між його компонентами. Методика аналізу концептів полягає в інтерпретації значень конструкцій, що об'єктивують особливості концептів, і виявленні частотних таксономічних характеристик концептів, що передбачає можливість виявлення загальних типологічних ознак.

Мета нашої розвідки – проаналізувати вербальну реалізацію концепту FAITH/BELIEF/TRUST на матеріалі англійських джерел, що дасть можливість простежити сукупність значень мовних засобів, що номінують концепт, та окреслити основні когнітивні ознаки, що його формують. **Об'єктом** дослідження є мовні одиниці для позначення концепту FAITH/BELIEF/TRUST, **предметом** – здатність фактичних одиниць вербалізувати концептуальні ознаки зазначеного поля.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Концепт FAITH/BELIEF/TRUST належить до універсальних категорій людства, оскільки він представлений у більшості культур та мов світу. Однак аналіз мовних засобів вираження концепту у певній мові дає можливість простежити закономірності структуралізації концепту, експлікувати його смислове наповнення, визначити ступінь вербалізації, вивчити множинність і різноманітність засобів реалізації концепту, а також відкриває перспективи окреслення закономірностей національно-мовного вираження й кваліфікації його частотності та регулярності.

Основними етапами дослідження концепту є побудова номінативного поля, аналіз та опис семантики мовних засобів, що входять у номінативне поле концепту, когнітивна інтерпретація результатів опису семантики мовних засобів – виявлення когнітивних ознак, що формують досліджуваний концепт як ментальну одиницю. Номінативне поле концепту визначаємо як сукупність

мовних засобів, які об'єктивують концепт, що має комплексний характер, враховуючи, що концепт вербалізується у мові різнорівневими засобами – лексичними та фразеологічними одиницями, структурними та позиційними схемами речень, текстами та сукупностями текстів.

У номінативне поле концепту входять його номінації – ключове слово та його синоніми. Він будується на основі використання різноманітних лексикографічних джерел: тезаурусних, синонімічних, тлумачних, етимологічних, фразеологічних словників. Компонентний та дескриптивний аналіз словникових дефініцій є важливим етапом вивчення структури концепту, оскільки лексична система, репрезентована у словниках, відображає специфіку мовної картини світу.

Концепт – це квант структурованого знання, який складається із компонентів (концептуальних, змістовних ознак), тобто окремих ознак об'єктивної чи суб'єктивної дійсності, які диференційно відображені у свідомості [1, 24; 7, 53]. Ядро концепту – це словникові значення лексеми, яка його репрезентує у мові [4, 58]. Периферійні ознаки відображають суб'єктивний досвід, конотації й асоціації лексеми. Ця частина концепту є нестабільною та варіюється залежно від ситуації спілкування [4, 54; 1, 53]. Послідовність розташування цих ознак не є чітко визначеною і має індивідуальний характер [9, 17; 1, 30]. Концептуальні характеристики виявляються через значення мовних одиниць [1, 31; 4, 92]. Проблема співвідношення ментальних одиниць і вербальних значень є однією з ключових у сучасній когнітивній науці й нині не має однозначного вирішення.

У межах когнітивної семантики значення мовних форм пов'язується зі знанням та інтерпретують як концепт, як результат обробки інформації й фіксації людського досвіду [4, 91]. У мові представлена лише частина концептуального змісту, оскільки вербалізації підлягає концептуальна структура із лише найбільш релевантними властивостями об'єкта. Вона – ядро ментальної репрезентації усвідомленого. Ментальна репрезентація багатша за концептуальну, тому що пов'язана з усіма сприйнятними ззовні тактильними відчуттями, візуальними й фізичними характеристиками об'єкта. Інформація, яка є для людини особливо релевантною, відображається у словникових дефініціях [6, 357]. Саме концепт визначає семантику мовних одиниць, які його виражають [3, 59; 6, 39]. Існування численних синонімів, різноманітних дефініцій одного й того ж концепту підтверджує, що мовні засоби своїм значенням передають лише частину концепту. Однак мовні засоби – найкращий засіб доступу до реконструкції концептуального знання [9, 21; 1, 40].

Аналіз словникових дефініцій дав змогу стверджувати, що до ядерних компонентів концепту належать прямі номінації *faith, trust, belief*, які відзначаються найвищою узагальненістю у своїй семантичній структурі:

– *faith*: firm belief, trust, complete confidence (тверда віра, довіра, цілковита впевненість); belief and trust in God (віра в Бога) [12, 488]; unquestioning belief that does not require proof or evidence (беззаперечна віра у щось, що не потребує доказів); unquestioning belief in God (беззаперечна віра в Бога), complete trust, confidence, or reliance (цілковита довіра, впевненість, довіра) [15, 503];

– *belief*: the feeling that something is true or that something really exists (відчуття, що є справжнім чи існує насправді) [12, 109]; the state of believing; conviction or acceptance that certain things are true or real (віра, переконання чи прийняття певних речей); faith, especially religious faith (віра, релігійна віра); trust or confidence (довіра або впевненість) [15, 503];

– *trust*: a strong belief in the honesty, goodness etc of someone or something (міцна віра в чесність, добро когось чи чогось); mental acceptance of and conviction in the truth, actuality, or validity of something (розумове прийняття чогось, переконаність у правді, актуальності, надійності чогось); firm reliance on (міцна віра в щось) [11].

Значений концепт в англійській мові є складним ментальним утворенням, представленим іменниками-репрезентативами *belief, trust, faith*. Цілісність концепту забезпечується триаспектною природою відображуваного об'єкта, що містить три смисли, а саме: 1) сприйняття певної сутності як істинної, правдивої; 2) впевненість у чомусь; 3) віра в Бога.

Інтегральною ознакою одиниць ядерної зони є 'віра', 'довіра', 'впевненість у чомусь'. Сюди належать і паремії, що відображають зміст концепту: *Faith that moves mountains* (віра, що рухає горами); *leap of faith* (сліпа віра); *For those who believe, no proof is necessary. For those who don't believe, no proof is possible* (для тих, хто вірить, не потрібно ніякого доказу, для тих, хто не вірить, ніякий доказ неможливий).

Навколоядерна зона представлена однокореневими словами – одиницями різних лексико-граматичних розрядів: дієсловами, прикметниками та прислівниками, пов'язаними з основними лексич-

ними засобами вербалізації концепту. Сюди належать дієслова *to believe, to trust, to confide, to accept, to accredit, to rely on*; прикметники *faithful, trusty, trustful, trustworthy, believable, confident*; прислівники *trustily, faithfully, believably*.

До периферійної зони концепту належать мовні одиниці, що є непрямими номінаціями концепту та наділені ознаками 'достовірність', 'переконаність', 'впевненість', 'переконання' тощо, наприклад деривати: *confidentiality, believability, faithfulness*, лексеми *reliance, self-sufficiency, self-assurance, smugness, certitude, certainty, conceit, aplomb, opinion, religion, hope*; прикметники, що виражають когнітивні ознаки концепту: *absolute* (абсолютна), *great* (велика, велична), *enormous* (величезна), *boundless* (безмежна), *total* (повна, цілковита), *deep* (глибока), *profound* (глибинна), *strong* (міцна), *steadfast* (тверда, непохитна), *enduring* (тривала), *firm* (міцна), *unshakable* (непохитна), *irresistible* (непереборна), *persistent* (постійна), *fanatic* (фанатична); паремії: *seeing is believing* (краще один раз побачити, ніж сто разів почути), *deprived of clothes but full of hopes* (без одягу, але не без віри – надія вмирає останньою), *believe nothing of what you hear, and only half of what you see* (не вір тому, що чуєш, і вір лише половині того, що бачиш).

Віддалену периферію концепту утворюють лексеми, що є синонімічним розширенням концепту *BELIEF/TRUST/FAITH*: *true, loyal, constant, attached, dependable, honest, straight, honorable, firm, incorruptible, sure, staunch, unwavering, devoted, unswerving*. Цими лексемами реалізуються когнітивні ознаки 'непідкупність', 'твердість', 'чесність', 'стійкість', 'відданість', 'правдоподібність', 'достовірність', 'непохитність'.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати розвідки засвідчують, що концепт *BELIEF/TRUST/FAITH* є відкритою системою, складові частини якої не тільки взаємодіють між собою, а й доповнюють одна одну, утворюючи цілісне поле концепту. Зміст концепту містить у собі те, що людина знає про цей феномен, її емоції, різні асоціації. Мовні засоби – це механізм, за допомогою якого стає можливою часткова експлікація смислу та процесів його витлумачення у свідомості.

Вибір матеріалу та методики опису концепту відображає конкретні аспекти його змісту, тому перспективним є аналіз функціонування лексем на позначення концепту у текстах різних стилів та жанрів.

Список використаної літератури

1. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : ТГУ, 2000. – 123 с.
2. Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті / В. І. Кононенко // Мовознавство. – 2006. – № 2–3. – С. 111–117.
3. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах / Н. А. Красавский. – Волгоград : Перемена, 2001. – 495 с.
4. Краткий словарь когнитивных терминов / [под. общ. ред. Е. С. Кубряковой]. – М. : МГУ, 2006. – 245 с.
5. Крючкова Н. В. Методы изучения концептов / Н. В. Крючкова // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы : труды и материалы. Междунар. науч. конф., посвящ. 200-летию Казан. ун-та (Казань, 4–6 окт. 2004 г.): / под общ. ред. К. Р. Галиуллина. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 2004. – С. 271–272.
6. Кубрякова Е. С. Язык и знание / Е. С. Кубрякова. – М. : Яз. слав. культуры, 2004. – 380 с.
7. Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М. : Флинта: Наука, 2004. – 296 с.
8. Пименова М. В. Предисловие / М. В. Пименова // Введение в когнитивную лингвистику [под ред. М. В. Пименовой]. – Вып. 4. – Кемерово, 2004. – 208 с.
9. Попова З. Д. Понятие концепт в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Изд-во ВГУ, 1999. – 29 с.
10. Рахилина Е. В. Основные идеи когнитивной семантики / Е. Н. Рахилина // Современная амер. лингвистика: фундаментальные направления. – 2-е изд. испр. и доп. – М., 2002. – С. 370–389.
11. AHCD – The American Heritage College Dictionary. – Third Edition. – Muffin Company, 2000. – 1630 p.
12. LDCE – Longman Dictionary of Contemporary English. – Pearson Education Limited, 1989. – 1679 p.
13. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners. – Macmillan Publishers Limited, 2002. – 1692 p.
14. OED – Oxford English Dictionary. – Second Edition. – Clarendon Press, 1989. – 20 vol.
15. WNWCD – Webster New World Knowledge Dictionary. – Wiley, John and Sons Inc., 2001. – 1744 p.

Статтю подано до редколегії
16.03.2012 р.